

delovnega področja, torej niso le zgodovinski datumi, ki bi jih bilo vredno hraniti v arhivih zavoljo kronistične vestnosti in popolnosti. Sočasno so marveč tudi nadvse važna dejstva, ki so koristila celotni slovenski kulturi in so bile neprecenljive vrednosti za slovenski glasbeni razvoj.

OPOMBE

31. Sejni zapisnik GM z dne 12. V. 1890; SN, 1885, št. 70.
— 32. Sejni zapisnik GM z dne 12. V. 1890. — 33. SN, 1886,

23. VI. — 34. Sejni zapisnik GM od 23. XII. 1908. — 35. Sejni zapisnik GM od 8. XII. 1897. — 36. Sejni zapisnik GM od 23. IX. 1909. — 37. Sejni zapisnik GM od 28. IX. 1909. — 38. SN, 1888, 23. in 30. VI. — 39. *ibid.*, 1887, št. 17. — 40. Sejni zapisnik GM od 20. III. in 16. IV. 1908. — 41. Sejni zapisnik GM od 15. VII. 1909; Izvestje GM za 1908/9, 7. — 42. Prim. Izvestje GM v Ljubljani za 1905/6, 3. — 43. Gl. sejni zapisnik GM od 4. V. 1887. — 44. Trditev, da je bil pevski zbor GM osnovan 1891. leta, tehtno potrjuje tudi sejni zapisnik GM od 25. X. 1901, v katerem je govora o 10-letnici tega zbora. Prim. k temu še F. Ravnikar, isto, in sejni zapisnik GM od 8. I. in 30. X. 1891. — 45. Prim. Izvestje GM v Ljubljani za 1905/6, 3. — 46. Prim. Izvestje GM v Ljubljani za 1897/8, 5 ss. — 47. F. Ravnikar, isto.

ČRNA SMRT V GORICI LETA 1682

IZ DNEVNIKA IVANA MARIJE MARUSICA

DR. ZDRAVKO JELINCIC

Ljudska izročila zelo rada segajo navadno tudi danes daleč v preteklost, pri čemer se v teku časa marsikako dejstvo ali stvar potvori in idealizira. Žal, da ta izročila počasi izginevajo pod vplivom pisanih izročil — literature. Toda nekaj še vedno ostaja: vsaj važnejši dogodki se ohranijo živi v ljudskem spominu.

Tako je na Goriškem z izročili o Tunkih in o tolminskih uporih, tako tudi z izročili o epidemijah kuge, ki je razsajala v mestu in okolici v XVII. stoletju. Leta 1950 zapisano ustno izročilo v Solkanu pravi:

»Pred mnogimi leti je po naših krajih razsajala kuga ali črna smrt. V nevarnosti je bila vsa Soška dolina in tudi Solkan. Kuga je razsajala tam pri Plaveh in Solkanci so se zelo bali, da bi ne prišla tudi k njim. Pa so sklenili, da bodo sezidali cerkev, če bodo rešeni te velike nevarnosti. Molili so noč in dan. In kuga res ni prišla do Solkana. Zato pa so Solkanci sezidali obljubljeni cerkev in okoli nje napravili še pokopališče. Ta cerkev še danes stoji in nas spominja na tiste dni.« (Ta cerkev ali kapela, poškodovana med drugo svet. vojno, je bila l. 1955 porušena.)

Oglejmo si najprej, kaj o tem govori Karl von Czoernig (Das Land Görz und Gradiſca, Dunaj 1873, str. 814—15): »... Najvažnejši in istočasno najžalostnejši dogodek (za Gorico) je bila epidemija kuge, ki je v teku (XVII.) stoletja razsajala v sosednih pokrajinah sedemkrat. Mestni poveljnik grof Porzia je sicer podvzel tako pravilne ukrepe, da je bolezen držal daleč od dežele, in ko je ta leta 1623 le izbruhnila v Kanalu, jo je omejil samo na ta kraj z majhnim številom smrti.

Ni pa bila dežela tako srečna ob izbruhu kuge leta 1682: manjo niso bili pripravljeno. Manjkal je pravi lazaret, stamovska deželna blagajna je bila brez sredstev, med stanovi in mestnim magistratom je vladala razdvojenost, ki je preprečila vsako primerno ukrepanje. Trgovec s kornji, prihajajoč iz Hrvatske, je umrl na poti v Šempasu, vasi pri Gorici, z zelo sumljivimi simptomi, in kmalu se je kuga razširila po sosednih krajih. Ne da bi se za grozečo nevarnost kaj zmenili, so kljub temu pripravili v Gorici slavje

za rojstvo drugega cesarjevega sina. Številni ljudje so prišli z dežele, tudi iz Šempasa, in ti so zanesli kugo v mesto. Deželni glavar je s svojimi šestimi proveditorji (skrbniki) napravil vse, kar je mogel za varnost; toda brez podpore mestnih oblasti (ki so celo zavrnile štiri sanitetne službenice, pozvane od vlade s posredovanjem poslanika grofa Franca Thurna iz Benetk), oviran od nastale splošne brezbriznosti (večina plemstva se je umaknila na svoja posestva ali pa v tujino) in nasprotstev med zdravniki in kirurgi, ni mogel zla takoj ustaviti. Tako je kuga v teku sedmih mesecev pomorila v mestu čez 500 oseb, v njegovi okolici pa kakih 500. Ozemlje na desnem soškem bregu (Gradiška),¹ na Krasu in gorski kraji (nad Kanalom) so se s primerno zaporo pred mestom in njegovo okolico boleznimi ubranili.«

Toliko poročila o dogodku Czoernig, moramo pa pripomniti, da gre le za izvleček dosti bolj obširnega poročila, ki ga daje v svoji zgodovini Gorice znani goriški zgodovinar Morelli.²

Iz Morellijeve zgodovine izvemo, da se je v XVII. stoletju kuga pojavila najprej v Istri leta 1601. Leta 1623 je razsajala po Koroškem in so jo od tam zanesli v Kanal, kjer pa je bila srečno zatrta. Izven tega kraja in v Gorici je takrat umrlo le 14 oseb.³

Kuga je potem razsajala po Kranjskem in Štajerskem v letih 1624 in 1625. Leta 1631 sta bili zopet prizadeti Istra in Furlanija, leta 1634 zopet Kranjska. Leta 1645 sta še enkrat trpeli Kranjska in Štajerska, leta 1655 je bolezen razsajala v Gradcu, leta 1682 pa zopet na Kranjskem in Štajerskem — in tokrat ni bilo prezaneseno niti Gorici...⁴

»Ni pa bila domovina (Gorica) tako srečna ob epidemiji iz leta 1682,« pravi Morelli in v opombi nadaljuje: »Imamo točen dnevnik tega nesrečnega časa; spisal ga je kaplan Ivan Marija Marušič, spovednik samostana sv. Klare.« To da razumeti, da je Morelliju bil ta dnevnik osnova, na katero se opirajo njegova izvajanja.

Naravno se zdaj postavlja vprašanje, kakšen je ta dnevnik in kdo je pravzaprav ta kaplan (v svojem dnevniku se naziva monsignor) Maru-

Avtor našega dnevnika o kugi, I. M. Marušič

šič, katerega Czoernig v svojem delu niti ne omenja, Morelli pa le bežno. Slovenski biografski leksikon tega Goričana ne pozna, vendar je njegovo delo za spoznavanje razmer v Gorici XVII. stoletja velike važnosti.

Po podatkih, katere je poslal iz Gorice upravnik tamkajšnje osrednje semeniške knjižnice msgr. Francesco Spessot, se je Ivan Marija Marušič rodil v Gorici leta 1641 in umrl istotam leta 1742. Četrta knjiga rojstev (1639—1653) v goriški stolnici ima na str. 63 podatek, da je bil Janez Marija, zakonski sin Damijana in Ane, rojen 17. junija 1641. Knjiga umrlih (1675—1735) v isti stolnici pa ima na str. 220 opombo, da je umrl 13. avgusta 1712. Iz istih podatkov je razvidno, da je Marušič dovršil srednje šole pri goriških jezuitih, nakar je stopil v semenišče v Celovcu in tam dovršil filozofske in teološke študije. Dne 3. februarja 1669 je bil imenovan za kaplana in spovednika v goriškem samostanu sv. Klare, kjer je ostal celih 30 let.

Važnost dnevnika⁵ je po našem mnenju v temeljitem opisu tedanjih razmer Gorice, v točni navedbi številnih imen in v slikah. Zdi se nam zato umestno podati vsaj kratek pregled v obliki izvečka iz tega dela:

POROČILO O KUGI

v Gorici in o njenih začetkih leta 1682 s 66 risbami o važnejših dogodkih, z imeni in datumi vseh umrlih v mestu in v lazareti. Spisal čast. IVAN MARIJA MARUŠIČ, kakor je dogodke sam opazoval od dne do dne od izbruha epidemije v mestu.

Dne 18. maja (1682) je prišel v Šempas (na hribček pod goro, kjer je nekaj koč gostilničarja Perica) trgovec s konji, po rodu iz Tolmina, ki se je imenoval Velikonja (po Morelliju Primož). Namenjen je bil v Videm in je jahal enega svojih konj, ki jih Hrvatje pošiljajo in prodajajo na sejmu sv. Kancijana (dne 31. maja v Vidmu). Po poti je večkrat padel, zlasti pri Ajdovščini — dokler ni prišel do omenjenih Pericevih koč, kjer je prenočeval in je isto noč nenadoma umrl. O tem je gospod Bortolo iz Pordenona, ki je to leto stanoval tam gor, obvestil gosposko v Gorici tako, da sta še tisti večer (praznovala so se binokosti) prišla proučit zadevo gastald gosp. Ludvik Lansa in čast. gosp. Kristofor, nemški zdravnik. Videla sta mrliča, našla sta ga oteklega in črnega po nogah in sodila sta, da je umrl zaradi udarcev konja po poti. V resnici pa je umrl zaradi najpristnejše kuge, ki je potem povzročila toliko gorja v Šempasu, Gorici in Solkanu, Renčah, Prvačini in drugih okoliških vaseh — Čepovanu in tako dalje.

V drugi polovici meseca maja se je zelo govorilo, da v Šempasu gotovo tli kuga, ker so ljudje pomirali po trije, štirje na dan, kar je bilo zelo mnogo za tako majhno vas. Stvar pa se je prikrivala, češ da gre za hudičevo mrzlico (sc. malarijo), tifus, koze in jetiko. Vsi so medtem dajali svoje dobre nasvete, strup se je pa širil.

Dne 12. junija je umrl konjušnik v domu plemičev de Rabatta; imenoval se je Tomaž Gaban. Bolezen je bila kratka in imela je znak, o katerem so nekateri sodili, da bi bila to napolitanska bolezen (sc. najbrž pegavi tifus). Poslali so ga zato na Pristavo onstran grape in pri umirajočem je bil čast. mons. Giovanni Martinelli. In ta je potem z vsemi svojimi umrl za kugo; govorili so, da ga je okužil omenjeni konjušnik, ki naj bi prišel iz Šempasa, ali — kakor so trdili drugi — zato, ker je monsignor spovedoval Kukuluto v Braidi (sc. kraj tedanje Gorice, proti Livadi). O tem naj se izrečejo drugi pisci, jaz nadaljujem.

Dne 23. junija je umrl Andrej Lampretič, karega so imenovali Marčini Kukuluta. Znaki so bili jasni, a kljub temu so stvar prikrivali, češ, da gre za zlom. Stregli so mu zdravniki, kirurgi, karmelitanci in dve ženi: Grāpuca in Odomička.

V petih mesecih je ta gnila korenina dala potem svoje gnile sadove: 500 mrtvih in to brez vasi, ki so bolezen dobile od mesta in od Kukulute, kakor n. pr. Solkan (po Morelliju je to predmestje izgubilo tedaj 112 oseb v 4 mesecih).

Dne 24., na praznik sv. Ivana Krstnika, so v Šempasu spoznali bolezen in mnogi so zbežali iz vasi. Nekateri so se zatekli v Gorico (bil je dan slavja na čast presvitlega Leopolda, drugorojenca avstrijske vladarske rodbine, dan za Goričane takov vesel in slavnosten), a izvedelo se je, da so

iz okužene vasi. Gosp. Giulio Romano je bil poslan nazaj v omenjeno vas, gospa njegova sestra pa zaprta v kapelo Treh Kraljev pri čast. kapucinih skupaj z ženo gosp. Ludvika Mazarina; gosp. Bortolo in njegova žena, rojena Codelli, sta morala prenočiti na Kostanjevici na odprtem pod velikim dežjem, ki je tisto noč lil, zjutraj sta pa bila zaprta v Šempaški Tabor pod strogim nadzorstvom presvitlega gosp. barona Ludvika de Cromperg (sc. Coroninija).

Dne 25. so bili poslani domov vsi študentje čast. očetov jezuitov⁶ in tudi tisti, ki so se učili pri laičnih učiteljih.

Dne 26. so osebno odšli proti Šempasu do mostu na Lijaku, da se prepričajo o zadevi, presvitli gosp. skrbniki in poslanci, skupaj z gosp. zdravnik in kirurgi, in so od Žvana Francoza, katerega je tja poslal prevzvišeni Antonelli, izvedeli, da je v Šempasu kuga in sicer hujša kot kdaj koli prej v Pragi, Gradcu ali na Dunaju. Zaradi tega je bila v vas takoj poslana prva pomoč v neokužljivih osebah, živežu in zdravilih. Ko so se presvitli skrbniki vrnili in se je vest raznesla po mestu, je skoraj vse plemstvo takoj zapustilo Gorico in se zaprlo v svoje vasi in graščine. Ostala je le gosposka in nekaj plemičev.

Dne 27. smo izvedeli, da je Prvačino okužila lči gostilničarja Perica, ki je sprejel Velikonjo. Umrli so tega dne trije odlični ljudje Kukulute: Mihael Viduc, Lučka Tomažinčič in sosedka Grapuca, imenovana Barlina.

Dne 30. so bili odstranjeni čolni (za prehod čez Sočo) pri Majnici in Podgori, v Šempas pa je šel čast. oče karmelitanec Didak, ker tamkajšnji župnik Ivan Milošič je bil, so pravili, zaprt v Taboru. Omenjeni oče je umrl dne 14. julija.

Dne 2. julija je prišlo do spopada med stražami in vojaki iz Gorice ter sosednimi Kraševci na Mirenskem mostu (po Morelliju so Kraševci zaradi zaščite hoteli porušiti most). K mostu so zvečer prišle zopet straže in Kraševci ter štirje beneški jamarji v spremstvu straž iz Gradiške.

Dne 5. sta prišla v mesto dva nadzornika za razkuževanje, omenjeni štirje beneški jamarji pa niso bili puščeni v mesto in meščani so se utrdili za vrati tako, da so jim onemogočili vstop, ker bi s svojo prisotnostjo kot neznane osebe prestrašili mesto (po Morelliju je moral posredovati sam ces. veleposlanik v Benetkah, grof Thurn).

Umrli je študent, sin Starca. Rekli so, da je Kukuluta puščal v ponedeljek, četrtek in petek v delavnici krojača Starca svoje vreče in druge stvari, pa da je tako okužil Starčev dom še pred ostalimi...

Dne 7. sta bila poslana v lazaret ob zgornjem Kornu (sc. gre le za začasno rešitev, ker Gorica ni imela pravega lazareta) čast. očeta Arsenio Romano iz Gorice in Clemente Vicentini iz Sv. Martina na Krasu...⁷

Dne 11. so bili izgnani iz mesta tuji berači in poslani v shrambe tramov za Soški most. Tu so jih potem vzdrževali naprej.

Dne 12. se je izvedelo, da so Renče okužene...

Odličnjaki, ki so ostali v mestu, so se zaobljubili, da se bodo postili na predvečer praznika

sv. Frančiška Ksaverija in da bodo post zapovedali po vsej plemeniti grofiji. Za praznik pa bi se svetniku podarila srebrna svetilka v zahvalo za njegovo pokroviteljstvo...⁸

Čast. samostan sv. Klare je začel dajati nekaj kruha na dan za gornji lazaret. Pomagati je začel tudi zasebnikom, katerim je razdelil 100 forintov, prejetih od Svete kongregacije. Novemu lazaretu je podaril tudi nekaj sodov vina (po Morelliju je lazaretu grozila lakota, prav tako tudi mestu, zaradi zapore okuženih krajev).

Dne 18. se je vršila služba božja na trgu pred palačo (da bi se ljudje ne tlačili v cerkvah in ne dotikali med seboj; mašo so lahko poslušali kar z okna svoje hiše). Umrlo je 10 oseb...

Dne 24. ... je presvitli grof kapitan Ivan Filip Kobenzl poklonil lazaretu 12 sodov vina, 13 mernikov žita in mnogo blaga in obleke za reveže. Vino se je dobivalo pred palačo. Potem ko so jih oblekli, so reveži po končani karanteni zopet mogli priti nazaj v mesto dne 28. novembra...

Dne 25. ... so očetje jezuiti vršili prvo službo božjo pod stebrom sv. Ignacija in to so potem delali, dokler niso stopili v karanteno. Nato so jo vršili v Raštelu pred vrati svojega kolegija...

Mestna hiša v Gorici v XVIII. stoletju

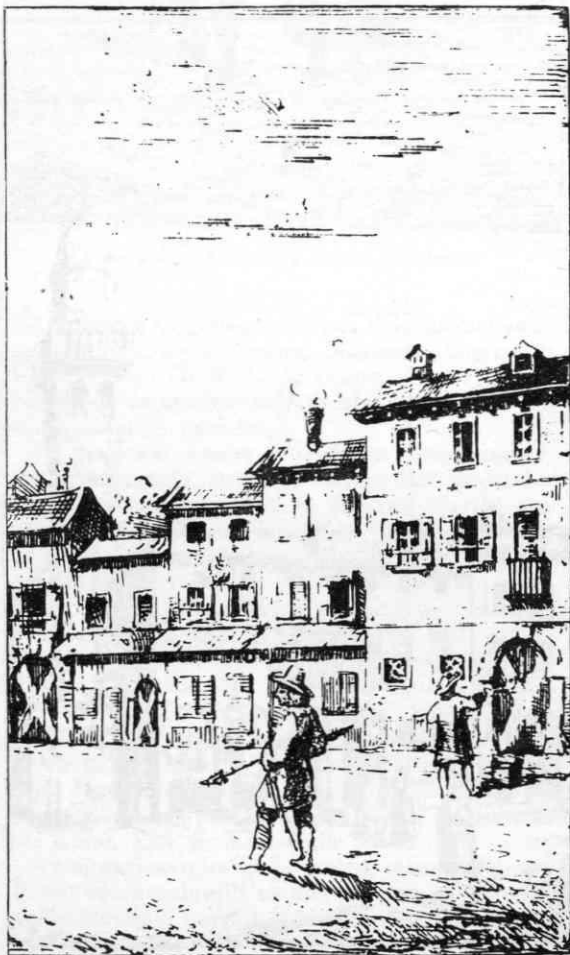
Dne 27. sta umrli (predici) Lucija Falchet in Katerina Bocchiada. Zaradi njih je bilo zaprtih več hiš, kjer so stanovale predice svile...

Dne 1. avgusta... je umrl neki študent pri plemičih Mels. Povzročil je veliko hrupa (poplaha), ker je za njim v omenjeni hiši umrlo še mnogo drugih, kakor bomo videli, in je bila okužena še hiša Kolinovih. Študent je bil doma iz Rude...

Dne 3. ... je na Placuti umrl neki revež v domu Lesenega Škornja, in ker so ga pokopali drugi reveži, se je Placuta kmalu spremenila v lazaret.

Ob eni uri popoldne je v domu čast. Maria Gibellija de Gibelli nenadoma umrla njegova sestra gospa Elizabeta vd. Feltrin. Zaradi tega je bil monsignor zaprt skupaj z nečaki in mons. Ivanom Marijo Marušičem. Oba pa sta srečno ostala živa. Vdova je bila pokopana na Grčni... (sc. to je kraj med Gorico in Krombergom, kjer je bilo vse do današnjih dni staro goriško pokopališče. Zdaj se tam urejuje park Nove Gorice).

Dne 10. je na Kostanjevici umrl okužen karmelitanec oče Just, ker je spovedoval okužene tujce iz Frankonije. Pokopali so ga pod oboki, ki gledajo proti Ronku...

Označevanje okuženih hiš

Dne 15. je bila gospa Stell prva poslana v novi lazaret sredi polja (sc. pri Štandrežu; s tem je odpadel lazaret na Kornu).

Dne 14. so se začela zaznamovati vrata okuženih hiš: križ z apnom kakor kaže slika... Posodil ali razdal se je kot miloščina denar umrlih. Sprejeli so ga za reveže v lazaretu.

Dne 16. so končno odšli okuženi in osumljeni reveži v novi lazaret, urejen v stari hiši Guljančevih na polju pri Štandrežu. Dva po dva, odšlo jih je 78, ostalo je le 16 najbolj šibkih, od katerih jih je danes umrlo pet...

Dne 20. je bilo lazaretu poslanih 500 forintov iz Kranjske. Mrzlica je umorila presvitlo gospo baronico Evfemijo d'Orzon. Pokopali so jo kakor gospo baronico Garzarolli...

Dne 31. se je prikazal komet in ostal viden v nespremenjeni obliki dva tedna. Okužen je umrl vratar očetov jezuitov. Izdihnil je zvečer in odnesli so ga na Grčno ponoči okoli devete ure.

Dne 2. septembra... je prišla iz Solkana v mesto gospa Abbate z otroki, ker je kazalo, da je v Gorici nevarnost manjša...

Dne 6. je čast. oče Valentin Affabris vršil prvo službo božjo na Travniku v domu gosp. Ivana Marna...

Dne 10. je bila za nekaj časa zaprta vas Romans zaradi nenavadne smrti neke božjastne deklice v cerkvi...

Dne 28. so zaprli mestna vrata na Placuti in k Soškemu mostu se je potem hodilo le še čez Studenec...

Dne 29. je umrl Antonio Fiuli, prvi beneški jamar, zaposlen pri razkuževanju... Prišla je cesarska komisija, da bi spravila čez Sočo sode za Gorico. Poslužila se je čolnov pri Majnici in Podgori...

Dne 6. novembra je z bobnom napovedana splošna karantena, ki bi se morala začeti dne 21...

Dne 21. pride iz lazareta 70 belo oblečenih ljudi, po reško⁹

Dne 25. je poslan v lazaret vojak Frančišek, ker so ga našli okuženega. Pomagal je do tedaj beneškim razkuževalcem. Z bobnom je bila za prihodnjo nedeljo ukazana splošna karantena in pretilo se je s palicami ženam, ki bi prišle iz hiše ali pa kričale. Noben moški si ni upal na ulico, ker je bilo zagroženih 40 dni izgona...

Dne 28. je prišlo iz lazareta še 80 belo oblečenih oseb: s križem spredaj je stopala gospa Domčila.

Dne 29. ... se je začela splošna karantena...

Dne 18. decembra so (iz Gradiške) prepovedali dovoz živeža čez Sočo pri Majnici, ker je Gorica odklonila plačevanje stroškov za shrambe onstran Soče.

Dne 24. se je očistil Travnik v upanju, da bo kaj koristilo...

Dne 31. so bile z bobnom razglašene posebnosti odredbe o razkuževanju.

Dne 1. januarja so vojaki streljali za dobro srečo. Našli so nekaj skritih nerazkuženih postelj. Bile so zaplenjene.

Dne 6... je bila obešena (samo za roke za hrbtom, kot kaže originalna risba avtorja) neka tatica, ki je iz okuženih hiš ukradla nerazkužene stvari za lastno uporabo. Da bi ne umrla od žalosti in sramu, ker se je kazni izvršila na trgu, si je kupila kakor Marčin Molar bokal vina in se tolažila z njim. Ni se sramovala piti na kraju, kjer so jo obesili sredi trga.

Dne 7. smo končno... prišli do 40. dne karantene brez nadaljnjih smrti v mestu, razen omenjenega Jurija Plenčiča, mlinarja... Pravi se, da bomo zaradi njega morali ostati zaprti še kakih osem, deset dni...

Dne 8. je presvitli baron Erigo d'Orzon ukazal postaviti kolonom iz Sovodenj postojanko za čoln pri Majnici, da bi tako zopet omogočil izmenjavo blaga, ukinjeno prav zaradi tega, ker so od nas zahtevali to postojanko (raštel).

Okoli desetih zjutraj se razglasi z bobnom, koliko časa bomo še morali ostati v karanteni zaradi mlinarja: do 18. tega meseca..., zlasti žene.

Dne 18. smo dobili nekaj dni prostosti za nabavo drv... Oh, da bi prišel ta 50. dan karantene!

Dne 22. so se odprle hiše trgovcev Marno, Coddelli, Joanni, Cridio...

Dne 25... so se prvič prikazali kmetje iz Šempasa z vinom in žitom.

Dne 26. se je odprl glavni vhod cerkve čast. očetov jezuitov, trgovci so razstavili na trgu svoje blago in svilo...

Dne 2. februarja se je odprla čistim osebam tudi Jezusova cerkev. Izključene so bile samo služkinje.

Dne 6. je prispela prva oseba iz Gradiške... Za vsak primer so bili prepovedani vsi plesi in praznovanje (pusta).

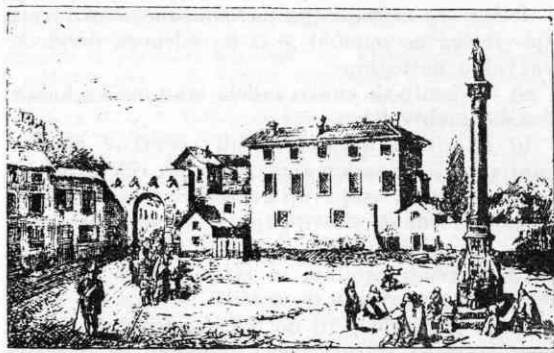
Dne 8. so se zopet vršile v stolnici številne in navadno vesele poroke kmetov z velikimi spremstvi.

Dne 17... so goriški razkuževalci poslani v Šempas v spremstvu straže, da bi dobro očistili to vas, ki bo Gorici dolgo ostala v spominu...

Dne 5. marca je ljudstvo iz Brd zelo prosilo za vstop v mesto, a mu gosposka tega ni dovolila.

Končno smo... drugo splošno karanteno srečno končali povsod...

Dne 7. je bila velika procesija..., katere se je udeležilo čez 4000 oseb...

Gorica — Travnik

Dne 19... je oznanjevalec razglasil, da je bilo vsem starešinam ukazano, naj se zglasijo v Gorici, vsaj eden za vsako vas. Ni se izvedelo kakaj, a verjetno zaradi zopetne otvoritve prometa in cest.

Da bi teksta preveč ne obremenili, smo v tem izvlečku prevoda izpustili vsa imena in se omejili samo na nekatere dogodke, da bi čitatelj mogel lažje spoznati njih potek. Bila pa bi velika pomanjkljivost, če bi ta imena prezrli, saj so stvar, ki se v tekstu najprej opazi: večina je slovenskih. Slovenski so priimki, slovenski ali vsaj slovensko osnovno imajo nadimki. Res da se po teh nikakor ne da z matematično točnostjo ugotoviti narodnostno razmerje v mestu; vendar vsaj približno sliko pa le dobimo.

Izmed umrlih oseb je poleg številnih neimenovanih revežev (ki so skoraj stoodstotno Slovenci, zlasti na Placuti) kar 275 s slovenskim priimkom ali nadimkom, z gotovo italijanskim pa le 145. Neopredeljenih je 67 in med temi verjetno nekaj nemških.

Tudi če sodimo, da je morda kuga razsajala bolj med revnejšimi slovenskimi sloji kakor med imovitejšimi, vendar ostaja razdalja med slovenskimi in italijanskimi imeni še vedno prevelika, da bi ne mogli po njih soditi sledeče:

od kakih 3500 do 4000 prebivalcev tedanje Gorice (po Morelliju in Czoernigu), je morala biti vsaj dobra polovica, 2000 do 2500, slovenskih.

Druga stvar, ki bi v tekstu utegnila zgodovinarja zanimati, je potek epidemije. Razdeljena po mesecih in narodnosti (sodeč seveda le po imenih) kaže takole sliko:

	Slovenci			Italijani			Neopredeljeni			Skupaj		
	m.	ž.	sk.	m.	ž.	sk.	m.	ž.	sk.	m.	ž.	sk.
Junij	5	1	4	1	1	2	1	—	1	5	2	7
Julij	46	46	92	14	12	26	8	15	23	68	73	141
Avgust	44	41	85	27	22	49	9	9	18	80	72	152
September	14	23	37	12	18	30	5	5	8	31	44	75
Oktober	16	10	26	11	7	18	4	2	6	31	19	50
November	9	8	17	11	4	15	2	5	7	22	17	39
December	4	7	11	2	1	3	1	1	2	7	9	16
Januar	2	1	3	2	—	2	1	1	2	5	2	7
Skupaj	158	157	275	80	65	145	51	36	67	249	258	487

Poleg že omenjenega narodnostnega razmerja (povzetega po imenih) je iz navedenega pregleda razvidno naslednje:

a) epidemija je enako zadela tako moško kakor žensko prebivalstvo,

b) od prvih nekako rahlih početkov meseca junija se je nenadoma razpasla po celem mestu in izbruhnila v vsej svoji grozoti že meseca julija, trajala z enako silovitostjo še meseca avgusta, nato pa začela počasi pojemat in v nadaljnjih petih mesecih prestala in izginila. Gre za celih osem mesecev strahu in smrti!

Kako je moglo priti do take nesreče? Iz podanega izvlečka Marušičevega dnevnika ne moremo vsega razumeti. Podrobna in temeljita pojasnila pa nam daje Morellijeva zgodovina Gorice.

Grofija je bila brez deželnega glavarja: Jurij Siegfried grof Dietrichsteinski je bil sicer že imenovan, a se ni prikazal, in njegove posle je moral voditi baron Ludvik Coronini. Za zdravstvo so skrbeli trije plemiči in trije meščani. Na razpolago so bili štirje zdravniki in štirje kirurgi.

Tak je bil položaj, ko je v Gorico prispela vest, da se je iz Hrvaške kuga zopet zanesla na Kranjsko in tja do Gradca. Oblasti so dobro vedele,

kaj je potrebno v tem primeru: hermetična zapora deželnih mej. Toda bile so popolnoma nepripravljene za primer epidemije v grofiji. Gorica je bila brez Lazareta in brez denarja.

Ko se je zanesla kuga v Šempas, je oblast sicer storila svojo dolžnost, toda neizkušeni zdravnik, ki je bil tja poslan, boleznin ni spoznal. In tako se je kuga lahko svobodno razpasla, ne da bi se kdo od vsega začetka zmenil zanjo.

Oblast je medtem poročala sosednim deželam, da položaj nikakor ni resen ali težak. K sreči tem poročilom niso preveč verjeli. Gradiška je prekinila vsak promet čez Sočo, Kraševci so zastražili prehode čez Vipavo (prišlo je celo do spopada, ker so hoteli porušiti Mirenski most) tudi gospostva v Sv. Križu in v Kanalu so svoje meje krepko zastražila in ustavila vsak promet z Gorico in njeno okolico. Iz Ljubljane pa so poslali na Razdrto še četo svojih vojakov za ustavitve sploh vsakega prometa s Primorsko.

Vsi so poskrbeli za svoje zdravje, pravi Morelli, le v Gorici so spali. In kuga se je kmalu razpasla še po Solkanu, ki je v štirih mesecih izgubil kar 112 oseb.

Mesto je ostalo prepuščeno samo sebi: namestniku Coroniniju in šestim skrbnikom za zdravstvo. K sreči je namestnik dosegel pri sosednjih deželah, da so Gorico začele oskrbovati z živim in da se je mesto rešilo vsaj lakote, kajti mnogim je pretila smrt morda bolj od te kakor od kuge. 500 mrtvih v mestu in kakih 300 v okolici je za morda 6 do 7000 ljudi veliko število, vendar če pogledamo potek dogodkov in ukrepanja proti epidemiji, vidimo, da je morala bolezen praktično sama izginiti in da so podvzete mere le malo služile. Lahko celo rečemo, da je le sreča, če se kuga, ki je zajela Solkan, Vrata in Čepovan, ni razpasla dalje na Tolminsko in Idrsko, iz Renč pa po Krasu in Furlaniji. Šele proti koncu epidemije se je začelo mesto temeljiteje razkuževati in okužene stvari sežigati.

Neprimerno važnejši od pravega lečenja so seveda preventivni ukrepi za preprečevanje izbruha epidemije. Te lahko delimo v tri skupine:

1. Zaporni pasovi. Ti so se postavljali proti epidemijam v sosednih deželah ali krajih s prepovedjo vsakega stika z njimi. Ustavila se je zato tudi vsa trgovina in ves promet sploh.

2. Izolacija okuženih. To je prvi ukrep proti širjenju epidemije v kraju samem. Bogatejši meščani in plemiči, ki so imeli možnost preživljati se sami za daljšo dobo, so se zapirali kar na domu. Ta zapor je navadno trajal kakih 40 dni od ugotovitve zadnje boleznin ali okužbe. Domovi bolnih, okuženih ali pomrlih pa so bili označeni z velikim poševnim križem na glavnih vratih, da bi se jih ljudje izogibali. Revnejši ljudje, ki bi se sami ne mogli preživljati, če bi jih zapirali na domu, so se po ugotovitvi kuge pošiljali v tako imenovane lazarete, neke vrste sanatorije, in bili zdravljeni tam. Po povratku iz lazareta so morali ljudje za določen čas nositi bele obleke.

3. Splošna karantena. Ta se je uveljavila zlasti po mestih in v težjih primerih; takrat se je za-

Mestni bobnar razglša odredbe mestnega sveta

prlo v hišah vse ljudstvo. Oblasti so istočasno tudi skrbele za razkuževanje opustošenih domov, kjer so vsi pomrli ali bili odvedeni v lazaret, javnih lokalov ter ulic. Kot razkuževalno sredstvo je služilo predvsem živo apno.

Hujše vprašanje je bilo zdravljenje, odvažanje bolnikov ter odvažanje in pokopavanje mrtvih. Čudno se zdi, da zdravniki tu skoraj niso prihajali v poštev. Bili so namreč navadno okužljivi in jim je bilo to delo zato skoraj onemogočeno; skrb za opravljanje teh služb se je navadno prepuščala jamarjem (ital.: pizzicamorti, monatti), ki so prihajali iz krajev, kjer je bila kuga že zatrta. Ljudje so se jamarjev bali, ker so ti navadno bili brezobzirni, kruti in nagnjeni h kraji.

Lečenje v pravem pomenu besede skoraj ni prihajalo v poštev. Uporabljala so se zdravila (tekst jih ne omenja), kakor: terjak za jačanje srca in aloa za ublažitev bolečin, ki jih kuga povzroča. Tako lečenje nikakor ni bilo učinkovito in preživeli ljudje so se morali zahvaliti predvsem lastni trdni konstituciji.

Ljudstvo je sicer vedelo, da se kuga prenaša z dotikanjem, saj so bila dejstva preočita, a kljub temu se je navadno mislilo, vse do XVIII. stoletja, da gre za zli vpliv zvezd! Nevarnost kuge je v Gorici po letu 1683 pretila še enkrat v XVII. stoletju. Bilo je to leta 1690, ko je epidemija silovito razsajala po Hrvaški in Dalmaciji. Vendar so tokrat oblasti takoj podvzele vse zaščitne ukrepe za ta primer in Gorica je bila nevarnosti rešena.

OPOMBE

1. O tem poročajo tudi »Annali del Friulic (aggiunta all'epoca VI.), Spisal F. Manzano, Videm 1879. — 2. Lunari di Gurizza per l'an comun 1858; Gurizza 1857, Stamparia Seitz. Izvod tega koledarja hrani samostanska knjižnica na Kostanjevici pri Gorici. — 3. Morelli pravi, da je v zahvalo bila takrat zgrajena cerkev sv. Roka v Podturnu, predmestju iz Gorice proti Sempetru, dokončana sicer šele leta 1640. Tu se menda zgodovinar moti. Drug goriški zgodovinar, Dellabona, dokazuje, da je bila ta cerkev

zgrajena že leta 1500, toda — sodeč po Martinu Bavčarju — tudi Dellabona je v zmoti in cerkev je bila kvečjemu zgrajena in posvečena leta 1505. — 4. Nadaljnje podatke o epidemiji glej v: R. Jeremić, Zdravstvene prilike u jugoslovenskim zemljama do kraja XIX. veka, Zagreb 1935, str. 14 in sl. — 5. Kolikor je bilo mogoče izvedeti, imamo danes tri originalne (za take jih smatrajo, pa čeprav ni preveč verjetno; pisani so v ital. jeziku, kar je bilo tedaj na Primorskem in zlasti v mestih splošna navada) in med seboj skoraj enake rokopise s 66 risbami o tedanji Gorici in o poteku kuge v mestu. Enega hrani goriška mestna knjižnica (Biblioteca civica), druga knjižnica centralnega semenišča in tretjega sestre uršulinke. Poleg tega je bil dnevnik tudi objavljen v že omenjenem furlanskem koledarju Lunari di Gurizza per l'an comun 1858 z 10 posnetki Marušičevih risb (delo tedanjega študenta Akademije likovne umetnosti v Benetkah Rafaela Pika). Omeniti je treba končno še neko goriško zgodovino (ali zgodovino goriških grofov), ki jo je spisal isti Marušič (in verjetno še kaj). Mestna knjižnica (Biblioteca governativa) v Gorici hrani dva njegova rokopisa z naslovom »Discorsi recitati nel Oratorio di Santa Chiara da don Gio. Maria Marussig« kakor tudi en dnevnik o kugi. Avtor je napisal tudi vrsto poezij v furlanskem narečju. Pokrajinska knjižnica (Biblioteca Provinciale) istotam pa hrani še naslednji rokopis: »Goritia, sua origine, Reggi, Conti, Presidenti, Capitani, Chiese, Beati, Vescovi, Prepositi, Guerre, Vittorie sin al 1709 descritte da Don Gio. Maria Marussig l'ano di sua età 67.« — Poleg Morellija in Czoerniga je o Marušiču pisala tudi Cianta Lucilla, »Giovanni Maria Marussig e il suo giornale della peste del 1682« v Studi goriziani, Vol. IV. Gorica 1926, str. 65—134. K navedbi, da je Marušič spisal tudi neko goriško zgodovino, glej Fasiolo Onorio, »Una storia goriziana scritta nel 1709 (un altro manoscritto di don Gio. M. Marussig) v Studi goriziani, Vol. XI, Gorica 1948, str. 95—112. Prof. Rado Bednarik iz Gorice (Italija), trdi, da so knjige pridig (Discorsi recitati...) tri in ne dve. Poleg letopisa v furlanskih verzih za leta 1641 do 1704, raznih pesmi, poročila o kugi in zgodovine Gorice, naj bi Marušič napisal še posebno zgodovino (ali kroniko) samostana sv. Klare, a delo naj bi bilo izgubljeno. Isti je tudi mnenja, da je bil Marušič z vso verjetnostjo goriški Furlan. Opira se pri tem na dejstvo, da je Marušič pisal le italijansko in furlansko. To pa ni dovolj. Njegov oče se je namreč pisal Marushitz (po rojstnih podatkih v krstnih knjigah), s pravopisom torej, ki je tedaj izrazil tudi za Slovence. Poleg tega, če bi bil Marušič Furlan, bi si verjetno priimka ne spremenil v Marussig, približajoč ga s tem slovenski izgovorjavi. — 6. Jezuiti so ustanovili prve javne šole v Gorici. Tja so prišli iz Gradeca l. 1615. Iz političnih ozirov so kot učni jezik uvedli italijanščino. — 7. Edina italijanska vas na Krasu (nad Gradiško), nastala v XVI. stoletju. — 8. Jeremić, op. cit., str. 15. — 9. Tak znak za srečno preživele ljudi so uvedli namreč na Reki. Ljudje so se jih morali še vedno ogibati.

